

ПІВДЕННОСЛОВ'ЯНСЬКІ ЕЛЕМЕНТИ У ЧЕСЬКОМУ АНТРОПОНІМІКОНІ

У статті розглянуто власні особові імена, що походять із південнослов'янських антропонімій, які зустрічаємо у чеському антропоніміконі. Проаналізовано їх репертуар, походження, фонетичні особливості, поширення, частотність уживання.

Ключові слова: антропонімія, власне особове ім'я, чеський антропонімікон, частотність уживання імен.

Любовь Осташ. ЮЖНОСЛАВЯНСКИЕ ЭЛЕМЕНТЫ В ЧЕШСКОМ АНТРОПОНИМИКОНЕ

В статье рассмотрены чешские личные имена, которые происходят из южнославянских антропонимий и встречаются в чешском антропонимиконе. Проанализированы их репертуар, происхождение, фонетические особенности, распространение, частота употребления.

Ключевые слова: антропонимия, личное собственное имя, чешский антропонимикон, частота употребления имен.

Liubov Ostash. SOUTH SLAVONIC ELEMENTS IN CZECH ANTHROPONYMICON

Proper personal names that come from the south Slavonic anthroponyms, which are presented in Czech anthroponymicon are considered in the article. Their repertoire, origin, phonetic peculiarities, spreading, frequency of usage were analyzed.

Keywords: anthroponyms, proper personal name, Czech anthroponymicon, frequency of usage of the names.

Іменник кожного народу – це цікаве і різноманітне багатство, що являє собою переплетіння різних елементів. У пропонованій статті ми розглядаємо південнослов'янські імена, які вживають у Чеській Республіці.

Використання південнослов'янських імен при іменуванні новонароджених у 1980–1983 роках у Чехії зафіксувала М. Кнаппова у дослідженні «Rodné jméno v jazyce a společnosti» [15]. Функціонування болгарських антропонімів у Словаччині дослідила М. Ангелова Атанасова у праці «Имената на българите в Словакия» [1]. Нас зацікавило вживання імен, що походять із південнослов'янських антропонімій, у Чехії у широкому часовому діапазоні ХХ–ХХІ століття.

Мета статті – проаналізувати функціонування у чеському антропоніміконі імен, які походять із південнослов'янських антропонімій.

Для дослідження використовуємо дані про функціонування імен у Чеській Республіці, які на своїй сторінці в інтернеті подає Міністерство внутрішніх справ Чеської Республіки [17].

У Чехії фіксуємо чоловічі імена *Cvetan, Cvetelin, Cvetko, Cvyatko*, жіночі імена *Cveta, Cvetaana, Cvetanka, Cvetelina, Cvetomira, Elisabeta-Cvietuna* [17]. Аналогічні імена зустрічаємо у болгарському антропоніміконі: чол. *Цветан, Цветелін, Цветко, Цвятко*, жін. *Цвета, Цветана, Цветанка, Цветеліна, Цветоміра* [5, с. 711–712; 6, с. 187–188], сербському: чол. *Цветан, Цветко*, жін. *Цвета, Цветана, Цветанка* [2, сс. 206, 320], хорватському: чол. *Cvetan, Cvetko*, жін. *Cveta, Cvetaana, Cvetanka, Cvetomira* [26, с. 57–58], словенському: чол. *Cvetan, Cvetko*, жін. *Cveta, Cvetaana, Cvetanka* [13, с. 153–154]. Ці імена походять від псл. *kvěť/*cvěť < *kvoitъ [3, т. 2, с. 418; 12, т. 13, с. 162–163] і демонструють фонетичну зміну, яка відбулася у південнослов'янських мовах – перехід kv > cv, пор. болг. цвѣте «квітка», цвят «квіт, квітка, цвіт», [8, с. 740], серб. цвет, цвијет [7, с. 1480], хорв. cvijet [22, с. 131], словен. cvét [3, т. 2, с. 418; 13, с. 153; 23]. У західнослов'янських мовах ця зміна не відбулася, тому маємо сучасний чеський апелятив květ «квітка, цвіт, квіт» [9, т. 1, с. 275; 24, с. 157]. Зберігається група kv у

чеській мові і в іменах: чол. *Květoň, Květoš, Květomil, Květomír, Květoslav*, жін: *Květa, Květuše, Květoslava, Květomila* [14, сс. 236, 467]. Також серед імен жителів Чеської Республіки знаходимо імена: чол. *Květouš, Kvetoslav*, жін: *Květena, Kvetana, Květenka, Květoslávka, Květuš, Květuša, Květuška, Kveta, Kvetana, Kvetava, Kvetka, Kvetoslava, Kvetosláva, Kvetuse, Kvetuša, Kvetuše, Kvatoslava, Kvitoslava, Kvieta* [17].

Досліджувані імена мають різну частоту вживання.

Ім'я *Svetan* зафіксовано у Чеській Республіці у 4 носіїв (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Цветан* мало 9050 носіїв [17; 6, с. 187].

Ім'я *Svetelin* зафіксовано у Чеській Республіці у 1 носія (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Цветелин* мало 303 носії [17; 6, с. 187].

Ім'я *Svetko* зафіксовано у Чеській Республіці у 6 носіїв (2017 р.), у Хорватії у 167 носіїв (2011 р.), у Словенії у 679 носіїв (2016 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Цветко* мали 1583 носії [17; 20; 21; 6, с. 188].

Ім'я *Svjatko* зафіксовано у Чеській Республіці у 1 носія (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Цвятко* мали 897 носіїв [17; 20; 21; 6, с. 188].

Ім'я *Sveta* зафіксовано у Чеській Республіці у 9 носіїв (2017 р.), у Хорватії у 120 носіїв (2011 р.), у Словенії у 122 носіїв (2016 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Цвета* мали 2139 носіїв [17; 20; 21; 6, с. 187].

Ім'я *Svetana* зафіксовано у Чеській Республіці у 4 носіїв (2017 р.), у Хорватії у 20 носіїв (2011 р.), у Словенії у 31 носія (2016 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Цветана* мали 6124 носії [17; 20; 21; 6, с. 187].

Ім'я *Svetanka* зафіксовано у Чеській Республіці у 6 носіїв (2017 р.), у Хорватії у 22 носіїв (2011 р.), у Словенії у 10 носіїв (2016 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Цветанка* мали 16004 носії [17; 20; 21; 6, с. 187].

Ім'я *Svetelina* зафіксовано у Чеській Республіці у 3 носіїв (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Цветелина* мали 675 носіїв [17; 6, с. 187].

Ім'я *Svetomira* зафіксовано у Чеській Республіці у 1 носія (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Цветоміра* мали 103 носії [17; 6, с. 188].

Ім'я *Elisabeta-Svietuna* зафіксовано у Чеській Республіці у 1 носія (2017 р.) [17].

Серед чеських аналогів перелічених імен найбільшою популярністю користуються імена жін. *Květoslava* (16228 носіїв), *Květa* (7608 носіїв), *Květuše* (5518 носіїв), чол. *Květoslav* (2563 носії) (2017 р.) [17].

У Чехії фіксуємо чоловічі імена *Neven, Benony Neven*, жіночі *Nevena, Iva Nevena, Zoe Nevena, Neva, Bohéme Neva, Jasmin Neva, Kristýna Neva, Nevenka, Olga Nevenka, Nevelina, Nevjana* [17]. Ці імена ми зустрічаємо також у болгарському антропоніміконі: чол. *Невен*, жін. *Невена, Нєва* (<Невена), *Невенка* (<Невена), *Невеліна, Невяна* [5, с. 475–476; 6 с. 138; 4 с. 115], сербському: чол. *Невен*, жін. *Невена, Нева* (<Невена), *Невенка* (<Невена) [2, сс. 144, 285], хорватському: чол. *Neven*, жін. *Nevena, Nevenka* (<Nevena) [26, с. 252], словенському: чол. *Neven*, жін. *Nevena, Neva, Nevenka* [13, с. 375–376]. Ці імена походять від болг. *невен* «нагідки» [8, с. 399], серб. *невен* «*Calendula officinalis*» [7, с. 808], хорв. *neven* «*Calendula officinalis*» [22, с. 695] (чеським відповідником цієї назви є *mesíček zahradní* [14, с. 267]), у словенській мові термін *néven* використовується для називання іншої рослини: словен. *néven* «*suha goža*» [13, с. 376; 23], «иммортель» [12, т. 25, с. 68]. Зазначені лексеми походять від псл. **nevěpъ/*nevěna* [12, т. 25, с. 67–68].

Ім'я *Neven* зафіксовано у Чеській Республіці у 4 носіїв, *Benony Neven* у 1 носія (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Невен* мали 73 носії, у Хорватії ім'я *Neven* зафіксовано у 4314 носіїв (2011 р.), у Словенії у 96 носіїв (2016 р.), [17; 6, с. 138; 20; 21].

Ім'я *Nevena* зафіксовано у Чеській Республіці у 22 носіїв, *Iva Nevena* у 1 носія, *Zoe Nevena* у 1 носія (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Невена* мали 3002 носії, у Хорватії ім'я *Nevena* зафіксовано у 912 носіїв (2011 р.), у Словенії у 98 носіїв (2016 р.) [17; 6, с. 138; 20; 21].

Ім'я *Neva* зафіксовано у Чеській Республіці у 2 носіїв, *Bohéme Neva* у 1 носія, *Jasmin Neva* у 1 носія, *Kristýna Neva* у 1 носія (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Нева* мали 10 носіїв, у

Хорватії ім'я *Neva* зафіксовано у 286 носіїв (2011 р.), у Словенії у 539 носіїв (2016 р.), [17; 6, с. 138, 20; 21].

Ім'я *Nevenka* зафіксовано у Чеській Республіці у 18 носіїв, *Olga Nevenka* у 1 носія (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Невѐнка* мали 2558 носіїв, у Хорватії ім'я *Nevenka* зафіксовано у 14125 носіїв (2011 р.), у Словенії у 3517 носіїв (2016 р.). У Словенії це ім'я займає 82 місце за популярністю серед усіх жіночих імен і піки його популярності при іменуванні новонароджених припадали на 1951–1970 рр. [17; 6, с. 138, 20; 21].

Ім'я *Nevelina* зафіксовано у Чеській Республіці у 1 носія (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Невеліна* мали 60 носіїв [17; 6, с. 138].

Ім'я *Nevejana* зафіксовано у Чеській Республіці у 1 носія (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Невяна* мали 644 носії [17; 6, с. 138].

У Чехії зустрічаємо імена чол. *Slobodan*, жін. *Svoboda*, *Sloboda*, *Slobodana*, *Slobodanka*. Попри наявність апелятива *svoboda* «воля, свобода» у чеській мові [9, т. 2, с. 382; 24, с. 427] і поширення у чехів чоловічого прізвища *Svoboda* [18, с. 178], сучасне жіноче ім'я *Svoboda* – південнослов'янське. Ми не знаходимо такого імені ні у словниках чеських імен [14; 16], ні у працях, присвячених старочеській антропонімії [19; 25]. Південнослов'янським це ім'я вважає і П. П. Чучка [10, с. 314]. У болгарському антропоніміконі ми зустрічаємо імена чол. *Слободан* (діал. від *Свободан*), жін. *Свобода* [5, сс. 598, 615; 6 с. 162, 4, с. 131], у хорватському чол. *Slobodan*, жін. *Sloboda*, *Slobodana*, *Slobodanka* [26, с. 311], у сербському чол. *Слободан*, жін. *Слобода*, *Слободанка* [2, сс. 181, 306], у словенському чол. *Slobodan*, жін. *Sloboda*, *Slobodana*, *Slobodanka* [13, сс. 438, 447–448]. Ці імена походять від псл. **svoboda* [3, т. 5, с. 198], пор. болг. *свобода* «воля, свобода» [8, с. 612], серб. *слобода* [7, с. 1240], хорв. *slobòda* [22, с. 1143], словен. *svoboda* [13, 448; 3, т. 5, с. 198; 23]. На думку Ю. Шевельова, «Поява звука *l* на місці *v* у слові *слобода* (пор. зі старішим *свобода*, від початку спорідненим зі займенником *свій*) – то наслідок розподібнення двох губних, *v* і *b*. Вочевидь, ідеться про діалектний дублет ще праслов'янської доби (пор. словац. *sloboda*, серб.-хорв. *slobòda*)» [11, с. 942–943].

Ім'я *Slobodan* зафіксовано у Чеській Республіці у 13 носіїв (2017 р.), у Хорватії у 3697 носіїв (2011 р.), у Словенії у 782 носіїв (2016 р.) [17; 20; 21].

Ім'я *Svoboda* зафіксовано у Чеській Республіці у 1 носія (2017 р.), у Болгарії у 1901–1970 рр. ім'я *Свобода* мали 477 носіїв [17; 6, с. 162].

Ім'я *Sloboda* зафіксовано у Чеській Республіці у 2 носіїв (2017 р.), у Хорватії у 20 носіїв (2011 р.) [17; 20].

Ім'я *Slobodana* зафіксовано у Чеській Республіці у 1 носія (2017 р.), у Хорватії у 20 носіїв (2011 р.) [17; 20].

Ім'я *Slobodanka* зафіксовано у Чеській Республіці у 6 носіїв (2017 р.), у Хорватії у 926 носіїв (2011 р.), у Словенії у 227 носіїв (2016 р.) [17; 20; 21].

Південнослов'янські імена, що вживаються у Чеській Республіці, зберігають свої традиційні національні мовні риси. Кількість носіїв цих імен у Чехії є незначною і значно меншою, ніж кількість носіїв цих імен у південнослов'янських країнах, звідки походять ці імена, однак своєю присутністю вони сприяють урізноманітненню антропонімікону Чеської Республіки. Усі досліджені у статті імена мають слов'янське походження і підтримують традицію вживання слов'янських автохтонних імен у Чехії. Дослідження дало змогу простежити поширення того чи іншого імені у різних країнах.

У статті ми розглянули лише декілька імен, що походять із південнослов'янських антропонімії і вживаються у Чеській Республіці. Слід зазначити, що список таких імен є значно ширшим і становить вдячний матеріал для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ангелова-Анатасова М. Имената на българите в Словакия / Mená a priezviská Bulharov na Slovensku / Мария Ангелова-Анатасова. – Bratislava, 1998. – 120 с.
2. Грковић М. Речник личних имена код Срба / Милица Грковић. – Београд: Вук Караџић, 1977. – 326 с.
3. Етимологічний словник української мови в 7-ми томах. – К.: Наукова думка, 1982–2012. – Т. 1–6.

4. Иванова Н. Имената на българите. Домашни имена. Заети имена. Празничнокалендарен именник / Недялка Иванова, Пенка Радева. – Велико Търново: Абагар, 2005. – 248 с.
5. Илчев С. Речник на личните и фамилни имена у българите / Стефан Илчев. – София: Изток-Запад, 2012. – 832 с.
6. Ковачев Н. Честотно-тълковен речник на личните имена у българите / Николай П. Ковачев. – София: Държавно изд-во «Д-р Петър Берон», 1987. – 216 с.
7. Речник српскога језика / [израдили Милица Вујанић и др.; редиговао и уредио Мирослав Николић]. – Нови Сад: Матица српска, 2007. – 1561 с.
8. Стоянов I. A. Болгарсько-український словник / I. A. Стоянов, O. P. Чмир. – К.: Наукова думка, 1988. – 780 с.
9. Чесько-український словник: у двох томах / Укл. Андерш Й. Ф., Неруш Г. I., Цвях В. Д., Яценко Г. Т. – К.: Наукова думка, 1988–1989. – Т. 1–2.
10. Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник / Павло Чучка. – Ужгород: Ліра, 2011. – 432 с.
11. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / Юрій Шевельов; переклад з англійської С. Вакуленка, А. Даниленка. – Харків: Акта, 2002. – 1055 с.
12. Этимологический словарь славянских языков. – М.: Наука, 1974–2011. – Вып. 1–37.
13. Keber J. Leksikon imen : izvor imen na Slovenskem / Janez Keber. – Celje: Mohorjeva družba, 2001. – 704 s.
14. Knappová M. Jak se bude vaše dítě jmenovat? / Miloslava Knappova. – 6. vydání. – Praha: Academia, 2017. – 917 s.
15. Knappová M. Rodné jméno v jazyce a společnosti / Miloslava Knappová. – Praha: Academia, 1989. – 208 s.
16. Kopečný F. Průvodce našimi jmény / František Kopečný. – Praha: Academia, 1991. – 260 s.
17. Ministerstvo vnitra České republiky, Četnost jmen a příjmení [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvcr.cz/clanek/cetnost-jmen-a-prijmeni-722752.aspx>. – Дата доступу: 21.05.2017.
18. Moldanová D. Naše příjmení / Dobrava Moldanová. – Praha: Agentura Pankrác, 2004. – 232 s.
19. Pleskalová J. Tvoření nejstarších českých osobních jmen / Jana Pleskalová. – Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. – 160 s.
20. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine. Imena i prezimena u Republici Hrvatskoj [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censusnames.htm>. – Дата доступу: 21.05.2017.
21. Republika Slovenija, Statistični urad RS, Kako pogosta sta vaše ime in vaš priimek? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.stat.si/ImenaRojstva/sl>. – Дата доступу: 21.05.2017.
22. Rječnik hrvatskoga jezika / glavni urednik Jure Šonje. – Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga, 2000. – 1450 s.
23. Slovar slovenskega knjižnega jezika [Електронний ресурс] / avtorji sodelavci Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU; glavni uredniški odbor Anton Bajec ... [et al.]. – Elektronska objava. – El. knjiga. – Ljubljana : Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2014. – Режим доступу: <http://www.fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznegajezika>. – Дата доступу: 21.05.2017.
24. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost / ed. Josef Filipec. – Praha: Academia, 2003. – 648 s.
25. Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení / Jan Svoboda. – Praha: Nakladatelství ČSAV, 1964. – 317 s.
26. Šimundić M. Rječnik osobnih imena / Mate Šimundić. – Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1988. – 571 s.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2017 р.